

Programa d'educació afectivo-sexual adreçat a les escoles d'infantil i primària públiques del districte de Gràcia

Coordinadora de Comissions de Gènere, Coeducació i Feminismes de les Escoles
Públiques de Gràcia
Febrer 2019 (actualitzat el 11/03/2019)

Índex:

---

1. Antecedents i justificació
  2. Introducció, marc teòric i jurídic
  3. Objectius
  4. Continguts conceptuals: blocs temàtics de l'abordatge per edats i propostes d'intervenció
    - 4.1. Tram de 3 a 5 anys (EI3, EI4 i EI5)
    - 4.2. Tram de 6 a 8 anys (1r, 2on i 3er de primària)
    - 4.3. Tram de 9 a 11 anys (4rt, 5è i 6è de primària)
    - 4.4. Propostes d'intervenció genèriques
  5. Recursos, entitats i professionals de referència
-

A Gràcia, com arreu, les escoles públiques són espais de convivència on famílies, AFAs, AMPAs, mestres i un munt de professionals més gestionen conjuntament l'educació i la formació de les nostres criatures. **Sempre des de la consciència pública**, és a dir, sabent que aquest espai ens pertany a totes i que, per tant, totes en participem per garantir igualtat de condicions i d'oportunitats, sense excloure ningú, en benefici de l'equitat educativa. **Lluitem per aconseguir la millor escola de tothom i per a tothom!**

Sabem que **totes les escoles públiques són de qualitat, amb projectes diferents i amb persones que treballen incansablement** i no sempre en les millors condicions per oferir la millor qualitat educativa possible. Triar escola no només implica triar escola, **també és triar un model educatiu i social. I escollir una escola pública és una tria personal que ens compromet amb la nostra comunitat. Amb tota la comunitat.** Implicar-nos en el projecte compartit de la pública ens fa copartíceps en el respecte a la diversitat i en la lluita per la justícia social. De fet, des de la lluita responsable pels drets fonamentals dels infants, per la no segregació escolar de cap tipus, per la protecció dels i les més fràgils... és des d'on realment acompanyarem les nostres criatures a la transformació social que volem.

1. Antecedents i justificació

Les **Comissions de Gènere o de Coeducació o de Feminismes de les diferents escoles públiques del districte de Gràcia** neixen dins les diferents AFA/AMPAs de les escoles per treballar amb els infants la coeducació, la igualtat i la prevenció del masclisme i de qualsevol tipus de violència. Sorgeixen després de l'evidència de la inacció (o acció insuficient) dels poders públics competents en educació que, tot i estar obligats per les diferents lleis que existeixen, no implementen accions educatives en aquest sentit i no donen pressupost a les escoles perquè ho facin. Per exemple, el programa d'Escoles per a la Igualtat del Consorci d'Educació està limitat a un nombre d'escoles i no és doncs d'abast universal.

Fruit d'aquesta voluntat i d'aquesta evidència constatada, amb la finalitat de fer xarxa, de tenir un espai on posar en comú les inquietuds de les comissions de cada escola, els projectes que es treballen, les resistències que es troben a nivell de comunitat educativa va néixer la **Coordinadora de Comissions de Gènere, Coeducació i Feminismes de les Escoles Públiques de Gràcia** el curs 2017-2018.

La Coordinadora té com a finalitat treballar perquè les escoles públiques del districte de Gràcia **integrin la perspectiva de gènere i els feminismes al conjunt de les accions educatives** de les escoles amb l'objectiu final que les nenes i els nens de les escoles desenvolupin relacions personals, socials i sexuals basades en la igualtat, en la no discriminació, inclusives, des del respecte a la diversitat i lliures de tot tipus de violències. El projecte vol treballar tots aquests conceptes dins l'escola i per això es

planteja actuar mitjançant la intervenció a la comunitat educativa, és a dir, professorat i monitoratge, alumnat i famílies.

Aquest document es dirigeix a l'**Ajuntament de Barcelona, Districte de Gràcia**, ja que ens ofereix la possibilitat d'intervenir en aquest projecte mitjançant l'ajuda a la difusió de la nostra activitat, a la implementació dins de les escoles i la dotació d'una partida pressupostària per cobrir el cost d'una part de les intervencions que prioritzem.

2. Introducció

Una de les tasques prioritàries de l'educació dels i de les nostres infants i adolescents és la d'acompanyar-los/es en la **construcció de les seves identitats personals i el seu creixement emocional i afectiu**, tant a nivell individual com social. En aquesta construcció intervenen multitud de factors com les emocions, les relacions afectives amb la resta de persones, el desenvolupament corporal, la identitat de gènere i la sexualitat, o els mandats culturals i socials que incideixen en tots aquests factors. Tanmateix, precisament la societat i la cultura en què creixen infants i adolescents no ho posa fàcil per ajudar-los/es a desenvolupar-se feliços/es, amb plenitud i autoestima, i construir alhora un món més amable i just per tothom, lliure de discriminacions i invisibilitzacions.

El marc social i cultural

Els nostres infants i adolescents creixen actualment en un ecosistema cultural on les pantalles (els videojocs, les sèries de televisió...), els esports o, fins i tot, l'educació i el món laboral es mouen per dinàmiques profundament agressives i competitives; on els mitjans de comunicació dediquen hores al dia a parlar de futbol i competicions esportives mentre ignoren sorprenentment realitats substancials de les nostres vides com la maternitat i les tasques de cura; un món on les relacions i els estils de vida interpersonals encara giren al voltant d'un sol model col·lectiu —el de la família nuclear heterosexual— i el mite de l'amor romàntic mentre, paral·lelament, mitjans i justícia confonen els assassinats masculistes amb “crims passionals” i violència amb sexualitat.

Els i les infants i adolescents creixen alhora en un món on el desenvolupament de les seves **identitats personals està absolutament encotillat en el binarisme i les jerarquitzacions discriminatòries de gènere, capacitats, classe o raça**. La publicitat, les pel·lícules, els videoclip o instagram sexualitzen i cosifiquen la figura femenina, valorada per la seva bellesa segons determinats cànons estètics i, mentre, exalten la masculina com a figura d'acció, poder i violència. Els mandats de gènere exerceixen tal pressió LGTBIfòbica que les persones que no hi encaixen són considerades malaltes o, en el millor dels casos, rares; on el cos mèdic de vegades encara mutila els cossos sans de persones intersexuals segons normes heterosexistes en lloc de prendre en compte que la diversitat concerneix també el sexe biològic; on la diversitat funcional és concebuda

com una excepció un objecte de compassió, invisibilitzada i exclosa de l'àmbit públic i dels drets fonamentals. Vivim en un món on la racialització i les cultures “forànies” són vistes com a perilloses i esdevenen víctimes de l'exclusió.

Finalment, els i les nostres infants i adolescents creixen en un món on el coneixement del seu **cos i la seva sexualitat són tabú** i tan sols afloren públicament com a problematitzacions o com objecte de violències i discriminacions, en comptes d'esdevenir objecte d'autoconeixement, gaudi i celebració de la diversitat. Estem en un món on els mandats de gènere sobre el cos porten a la *gordofòbia*, les distorsions cognitives, els trastorns alimentaris i les violències mèdiques. La sexualitat de nois i noies presenta diferències radicals com l'autoconeixement del cos —el 90% dels nois de segon d'ESO s'ha masturbat mentre les noies de la mateixa franja d'edat tan sols ho han fet en un 10% a si mateixes i en un 20% a altres persones (SIDASTUDI)—, i les noies donen prioritat als desitjos i les necessitats dels nois per sobre dels seus propis.

En definitiva, el context social i cultural en què creixen infants i adolescents està caracteritzat per la **cultura masclista, que defineix identitats reduccionistes i relacions afectives i sexuals desiguals on intervenen diferents graus de violències**. L'**individualisme i una cultura discriminatòria** transversal anul·len la socialització de les emocions, l'empatia i la corresponsabilització envers el patiment aliè. Finalment, la **mercantilització** de la vida prioritza la productivitat i menysté i invisibilitza els treballs i les relacions de reproducció i cura de les persones.

És per aquesta raó que resulta fonamental definir i desenvolupar en el marc escolar un **programa d'educació afectiva** que ofereixi als infants i adolescents **coneixements sòlids i pràctiques reflexives i crítiques** sobre el cos i les emocions, la sexualitat, i els determinants socials i culturals que intervenen en el seu desenvolupament afectiu. Per aprendre a conèixer i valorar el seu cos, a conèixer i valorar les seves emocions, a posar les seves necessitats i el seu benestar i el de les persones que les envolten al centre de la seva vida, per poder expressar els seus sentiments, interactuar amb respecte i tenir cura de si i dels/les altres en un context on la diversitat de cossos, de gèneres, de sexualitats, de cultures estigui sempre representada i valorada. Es tracta, en definitiva, **d'acompanyar respectuosament els nens i les nenes en el seu desenvolupament i oferir-los les eines, la consciència, els coneixements i les habilitats que, ja com a persones adultes, professionals, familiars i ciutadanes, els permetran considerar i celebrar la diversitat dels éssers humans**.

El marc legal

A continuació farem referència a lleis existents que parlen de l'obligació dels poders públics de potenciar la igualtat efectiva entre homes i dones, de l'eliminació d'estereotips sexistes i androcèntrics en l'educació, de la necessitat de revisar el material escolar, de la necessitat de formació del professorat per poder potenciar aquesta igualtat.

Es tracta de lleis en vigor que parlen també expressament de l'obligació dels poders públics d'introduir als currículums escolars l'educació afectiva sexual i reproductiva des d'un enfoc integral que contribueixi a la igualtat de gènere i faci atenció a la prevenció de la violència de gènere, al reconeixement i l'acceptació de la diversitat sexual. Vàries d'aquestes lleis són orgàniques, que vol dir que són complementàries a la Constitució, que desenvolupen llibertats públiques i drets fonamentals, que requereixen d'una àmplia majoria parlamentària, i que suposen un dret per a la ciutadania.

Tanmateix, la realitat és que aquesta obligació, que tenen els poders públics tal i com enuncien aquest recull de lleis, no ha estat implementada. Tot queda en un simple enunciat de drets i obligacions que en cap lloc diu com s'han de desenvolupar, ni qui, ni com, ni en quant temps, ni què passa a nivell coercitiu si no es fa.

Aquestes lleis, que tenen alguna d'elles més de 14 anys, continuen sense aplicar-se. Aquesta absència d'implementació significa que els drets vinculats queden en paper mullat i que l'educació continua reproduint rols, estereotips sexistes, que no és igualitària, que continua fent difusió de patrons de subordinació culturals i socials de les dones envers els homes, no sent respectuosa amb la diversitat de gènere i sexual, i que no fomenta la corresponsabilitat. Per tant, una educació que continua fomentant (o sent còmplice de) el masclisme, les violències masclistes, les agressions i els abusos sexuals.

Totes les lleis que referirem parlen de l'educació com una eina de prevenció del masclisme i de les violències masclistes. Però la fortalesa de l'educació com a veritable eina de prevenció no es valora adequadament. Evidentment l'educació no és l'única via, però en la mesura que invertim avui en la educació dels nostres infants en igualtat i en un món lliure de violències, estalviarem demà en polítiques preventives, de sensibilització, detecció i erradicació de les violències masclistes en persones adultes.

La legislació estatal estableix des del 2004, any en què es va publicar la Llei Orgànica 1/2004 de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere, la necessitat i la obligació d'introduir *"formació en el respecte dels drets i llibertats fonamentals i de la igualtat entre homes i dones, així com en l'exercici de la tolerància i la llibertat dins dels principis democràtics de convivència. Igualment, el sistema educatiu espanyol inclourà, dins dels seus principis, la eliminació dels obstacles que dificultin la plena igualtat entre*

homes i dones i la formació per la prevenció de conflictes i per la resolució pacífica dels mateixos" (article 4 de la Llei 1/2004).

La llei catalana de 5/2008 del dret de les dones a erradicar les violències masclistes recull també a l'article 12 i següents que la coeducació es l'acció educadora que valora indistintament l'experiència, les aptituds i l'aportació social i cultural de les dones i els homes, en igualtat de drets, sense estereotips sexistes ni androcèntrics, ni actituds discriminatòries, per aconseguir l'objectiu de construir una societat sense subordinacions culturals i socials entre dones i homes. Els principis de la coeducació són un element fonamental en la prevenció de la violència masclista.

Les lleis d'igualtat entre homes i dones estatal -Llei 3/2007 per a la igualtat efectiva entre homes i dones en els articles 23 i 24-, i autonòmica -Llei d'igualtat 17/2015 als articles 21 i següents- recullen igualment la necessitat d'educar en igualtat.

La llei 12/2009 d'Educació, aprovada per la Generalitat de Catalunya, recull en un breu article 2.1 m), apartat e) de l'article 77 que en el marc de l'autonomia dels centres aquests han de contribuir al compliment dels principis educatius i han de fer possible: "*La coeducació, que ha d'afavorir la igualtat entre l'alumnat.*" i la llei estatal - Ley Orgánica 2/2006 de Educación- als articles 1, 2, 17, 23, 33, 40, 66, parla també de potenciar la igualtat efectiva entre homes i dones.

La Llei 11/2004 per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a erradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia recull a l'article 12 que s'entén per coeducació l'acció educativa que potencia la igualtat real d'oportunitats i l'eliminació de qualsevol mena de discriminació per raó d'orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere. Que s'ha de vetllar perquè la diversitat sexual i afectiva, la identitat de gènere i els diferents models de família siguin respectats en els diferents àmbits educatius; que el principi de coeducació s'ha d'incorporar als plans d'acció tutorial i als plans i reglaments de convivència dels centres educatius; que els continguts dels materials escolars, educatius i formatius, en qualsevol format, i el llenguatge que s'hi empra han de tenir en compte la diversitat pel que fa a l'orientació sexual, la identitat de gènere i l'expressió de gènere i evitar qualsevol mena de discriminació per aquest motiu i que el respecte a la diversitat pel que fa a l'orientació sexual, la identitat de gènere o l'expressió de gènere i als principis d'aquesta llei ha d'ésser efectiu en tot el sistema educatiu, en els centres i entitats de formació, en l'educació d'adults, en la formació de mares i pares, en les activitats esportives escolars i en les activitats de lleure infantil i juvenil.

La Llei Orgànica 2/2010, de 3 de març, de salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària del embaràs, als articles 5, 9 i estableix l'obligació per als poders públics de garantir la informació i la educació afectivo-sexual i reproductiva en els continguts formals del sistema educatiu, recollint que el sistema educatiu contemplarà la formació en salut

sexual i reproductiva, com a part del desenvolupament integral de la personalitat i de la formació en valors, incloent un enfoc integral que contribueixi a la promoció d'una visió de la sexualitat en termes d'igualtat i corresponsabilitat entre homes i dones amb especial atenció a la prevenció de la violència de gènere, agressions i abusos sexuals; al reconeixement i acceptació de la diversitat sexual, al desenvolupament harmònic de la sexualitat d'acord amb les característiques de les persones joves; a la prevenció de malalties i infeccions de transmissió sexual i especialment la prevenció del VIH; a la prevenció d'embarassos no desitjats, en el marc d'una sexualitat responsable; i que contribueixi a la incorporació de la formació en salut i salut sexual i reproductiva al sistema educatiu, tenint en compte la realitat i les necessitats dels grups o sectors socials més vulnerables, com el de les persones amb discapacitat facilitant, en tot cas, a aquest alumnat informació i materials accessibles a la seva edat.

Aquestes referències legals parlen d'obligacions per als poders públics i de drets per la nostra infància i per això des de la Coordinadora de Comissions de Gènere, Coeducació i Feminismes de les Escoles Públiques de Gràcia tenim com a un dels nostres objectius **exigir a aquells que tenen la obligació, la implementació d'aquests drets a les escoles de Gràcia i a totes les escoles públiques catalanes, i que es destini el pressupost suficient per cobrir el desenvolupament d'aquestes lleis.**

3. Objectius

La present proposta es basa en un programa d'educació infantil en matèria sexual i afectiva i té els següents objectius:

- ✓ Fomentar l'adquisició d'uns coneixements i actituds bàsics sobre educació sexual i afectiva des de la perspectiva de gènere per part de la comunitat educativa de Gràcia en el seu conjunt: nens i nenes, professorat, professionals educatius/ves i del lleure i famílies, així com la integració dels mateixos en la seves pràctiques quotidianes formals i informals.
- ✓ Proporcionar eines per facilitar que els infants de 3 a 12 anys puguin desenvolupar i gaudir d'hàbits, actituds, conductes i relacions saludables i positives sobre la sexualitat i l'afectivitat i sense constreyniments heteronormatius ni patriarcals.
- ✓ Aprofundir en el coneixement del cos i les emocions dels infants incidint en aspectes com els estereotips, les cures, la diversitat, la prevenció de les violències de gènere i la prevenció de l'homofòbia i la transfòbia, entre d'altres.
- ✓ Abordar els estereotips sexuals i de gènere i educar en relacions afectives igualitàries entre les noies i els nois, basades en el respecte i el reconeixement de l'autonomia i la cura de l'altre.

- ✓ Prevenir abusos infantils i violències masclistes i homòfobes/trànsfobes a la infància, adolescència i etapa adulta.

4. Continguts conceptuals i intervencions: blocs temàtics de l'abordatge per edats i propostes d'intervenció ¹

4.1. Tram de 3 a 5 anys (EI3, EI4 i EI5)

A. Conceptes

Cossos i emocions

1.- ELS COSSOS: Conèixer totes les parts del cos i les seves funcions, els diferents cossos i els diferents sexes. Nombrar-les, reconèixer i adquirir pràctiques d'higiene de totes elles. Saber expressar les seves necessitats i els seus desitjos. D'aquesta manera aconseguir una imatge positiva d'un/a mateix/a i del propi cos. Apreciar els propis cossos, quan ens sentim bé, creant proximitat i confiança cap a l'experiència corporal i cap a l'experiència afectiva (emocional) i generar en elles i ells sentiments positius cap al propi cos. És bo ser noia. És bo ser noi. Així mateix, respecte per les diferències i per la igualtat de gènere.

2.- SENTIMENTS I EMOCIONS: Entendre els diferents tipus d'amor, aprendre a nombrar els sentiments (gelosia, ira, agressió, decepció, amor, amistat, etc.) i reconèixer quins d'ells necessiten privacitat. I adquirir així empatia, assertivitat i capacitats per expressar les nostres emocions, desitjos i necessitats. Treballar com dir que "sí" i que "no".

Abordar el primer amor, els amors secrets i l'amor no correspost, l'acceptació de l'amor com un sentiment natural, com qualsevol altre sentiment. Aprendre a diferenciar amistat i amor.

Conèixer el fet que les emocions s'expressen de maneres diferents, desenvolupar sentiments positius cap el propi cos o gènere i cap a les nostres experiències i cap a les nostres emocions.

---

¹ Per elaborar aquest apartat ens hem basat en el document de l'Organització Mundial de la Salut (2010) *Estándares de educación sexual en Europa. Marco para las personas encargadas de formular políticas educativas, responsables y especialistas de salud.*

Sexualitat

1.- DESCOBRIMENT DEL PROPI COS: La masturbació en la primera infància: goig i plaer quan toquem el nostre cos. Descobrint del propi cos i dels genitals, descobrint que el plaer físic és una experiència pròpia i normal a la vida i adquirint l'habilitat de parlar sobre el plaer que sentim amb el nostre propi cos. Expressió de la sexualitat amb un llenguatge apropiat, no ofensiu, entenent-la com part dels sentiments humans.

2.- IDENTITAT DE GÈNERE: Reflexionar sobre la identitat de gènere i les seves implicacions, imatge corporal positiva i respecte pels demés.

3.- ELS LÍMITS: Escoltar el cos (les bones i les males experiències) per confiar en els instints i aconseguir una sensació de benestar. Prendre consciència dels riscos i entendre que es pot escollir.

En cas de situacions de risc conèixer el model de les 3 passes: dir NO, fugir, parlar amb algú de confiança. Expressar les nostres necessitats i límits, per exemple, en el context de "jugant a metges", i respectar les altres persones i els seus límits. Està bé demanar ajuda, fer preguntes, expressar necessitats i desitjos. Entendre que el propi cos els pertany, tenir consciència dels seus drets i de la responsabilitat de les persones adultes de proporcionar-los protecció.

La seguretat i la protecció com a dret i la responsabilitat dels adults de proporcionar aquesta protecció.

Ensenyar-los a tenir l'actitud de "el meu cos em pertany a mi" i que poden prendre les seves pròpies decisions mitjançant el treball sobre l'habilitat de dir "sí" i "no", l'habilitat de comunicació, d'expressió de necessitats i desitjos, i a diferenciar els secrets bons dels dolents. Per això se'ls ha de poder donar l'opció de preguntar sobre sexualitat, respectar i fomentar la curiositat, donar el dret a explorar la seva nuesa i el seu cos, i explorar la seva identitat de gènere.

4.- ABUSOS SEXUALS: Facilitar-los informació sobre l'abús. Hi ha persones que no són bones, que pretenen ser amables però que poden ser violentes. Facilitar informació sobre el seu dret a ser informats/ades i a la protecció. Ensenyar-los a dirigir-se a algú si tenen problemes.

Determinants socials i culturals

1.- DIVERSITAT FAMILIAR: Reproducció humana i bàsica i cicle de la vida, amb un vocabulari correcte i respectant les diferents opcions i estils de vida, les diferents maneres de formar part d'una família. Fer que desenvolupin l'actitud d'acceptar les diferents maneres de ser nen o nena dins la família. I que algunes persones decideixen tenir fills/es i d'altres no.

Entendre les diferents maneres de relacionar-se (amor, amistat, familiar,...) i aprendre a construir-les i a mantenir-les.

Respectar els diferents conceptes de família, basats sempre en el respecte mutu. I acceptar la diversitat.

2.- ROLS SOCIALS: Parlar de rols socials, de les diferents regles socials i culturals respecte la sexualitat i respectar-les, ja sigui en base al seu propi cos com dels altres. Diferenciar entre el comportament privat i públic. Comportar-se adequadament segons el context. Saber en quin espai es poden tocar.

Reconèixer les diferències de gènere, les culturals, d'edat, de valors, i presentar una actitud oberta i sense prejudicis, acceptant la igualtat de drets.

B. Intervencions

B.1. Intervenció amb les famílies

Xerrades i tallers

Taller de jocs i joguines no sexistes

Tipus: xerrada taller

Tema: missatges publicitaris de les joguines.

Destinataris: famílies.

Entitat de referència: Fil a l'agulla

Espai de reflexió sobre com les joguines poden transmetre missatges sexistes i homòfobs, i donen sovint poques opcions per desenvolupar diversitat de capacitats.

Hi havia una vegada....contes i coeducació

Tipus: xerrada taller

Tema: sexisme i coeducació.

Destinataris: famílies.

Entitat de referència: Fil a l'agulla

Lluitar contra els estereotips sexistes per tal que cada persona pugui ser més qui és amb llibertat. Parlarem de com donar suport a les nostres filles i fills en aquest procés. Prevenció de lesbofòbia, homofòbia i transfòbia. Revalorar el món relacionat amb lo que es considera femení (el món privat, de les tasques de casa, de l'expressió de les emocions, etc)

La prevenció de les relaciones abusives

Tipus: formació per a famílies d'infantil.

Tema: violències sexuals.

Destinataris: famílies.

Entitat de referència: Fundació Vicki Bernadet.

<https://www.fbernadet.org/cursos/la-prevencio-de-les-relacions-abusives/>

Partint de la màxima "no es pot prevenir allò que no coneixem", el taller ofereix eines per a la prevenció i detecció de l'abús sexual a les persones que més a prop estan dels infants i adolescents: els seus pares, mares, avis, àvies i/o tutors/es legals.

Com acompanyar el gènere de forma respectuosa

Tipus: formació per a famílies d'infantil.

Tema: gènere.

Destinatari: famílies.

Entitat de referència: Acompanyament familiar (Elisenda Pascual, psicòloga).

<http://acompanyamentfamiliar.com>

La sexualitat ens travessa les vides

Tipus: formació per a famílies d'infantil.

Tema: educació afectivo sexual. Com donar eines a les nostres criatures per viure-la de manera saludable i plaent

Destinatari: famílies.

Entitat de referència: Teo Pardo, SIDASTUDI

<https://www.sidastudi.org>.

Llibres i altres materials

Lectura i difusió del llibre *Buscando el final del Arco Iris*, disponible a la pàgina web:

<http://www.ed-bellaterra.com/php/lilibresInfo.php?idLlibre=1080>

Lectura i difusió del llibre *Benvingut a la família*, Ed. Juventud. Mary Hoffan, Ros Asquith. És un llibre original que permet entendre als nens i les nenes les diferents maneres en les que un bebè pot arribar a la família. És interessant per llegir a les criatures que comencen a tenir inquietuds i preguntes sobre la seva arribada a la família: "Quan va passar això, jo on era? Com vaig arribar? D'on vaig sortir?"

El llibre "[*Ni princeses ni pirates. Per educar nenes i nens en llibertat*](#)" de Núria Solsona Pairó. Tracta de forma molt concreta (i amb referències al context català: lleis, associacions...) de les desigualtats de gènere que es poden observar en l'educació (escola inclosa), tractament d'expectatives, joguines, contes, patis, prevenció de la violència de gènere, llenguatge... En cada capítol hi ha una part "Què podem fer per canviar-ho? »

Difusió via mail, blog i webs de les AFA/AMPA, i de l'escola, del núm.72 de la revista de l'escola Patronat Domènech "Igualtat" sobre Igualtat de gènere número de juny 2018.

Visionat, difusió i debat del projecte (llibre i vídeos) *Dibuixant el gènere*, disponible en castellà i anglès també, on s'explica en vídeos breus conceptes claus com sexe, gènere, sexualitats, transidentitat, intersexualitat i com funcionen les desigualtats de gènere.
<http://www.dibgen.com/index-ca.html>

B.2. Intervenció amb professorat

Xerrades i formacions

Les intervencions proposades fins ara poden ser també pertinents per al professorat. A més, recomanem:

Com acompanyar la sexualitat dels infants

Tipus: formació per a professorat i famílies.

Tema: educació afectivo sexual.

Destinatari: professorat i famílies.

Entitat de referència: Anna Salvia Ribera

La formació ofereix un espai on revisar i reformular l'educació sexual que donem als infants, compartir informació i experiències i obtenir recursos per acompanyar-los.

Sexe, gènere i estereotips

Tipus: formació per a mestres d'infantil i primària.

Tema: sexe biològic i identitat de gènere.

Destinatari: docents.

Entitat de referència: Miquel Missé.

Píndoles formatives per desmuntar el binarisme, identificar rols, estereotips i jerarquies de gènere i pensar pràctiques deconstructives.

B.3. Intervenció amb alumnat

Xerrades i tallers

Sobre **coneixement del cos**, parts, i autoconeixement, treball amb fotografies reals de nens i nenes de la seva edat o potser una mica més grans, per tal que vegin el desenvolupament, amb dibuixos de les parts del cos

Capgirem el joc simbòlic

Tipus: metodologia de pràctica per a infantil.

Tema: sexe biològic i identitat de gènere.

Destinatari: alumnat.

Entitat de referència: L'hora lliure, Coeducació

Fomentar el joc simbòlic subversiu, convidant a nens i nenes a trencar amb els rols de gènere de manera que ells juguin a cuidar, perruqueries, botigues, etc. I elles a cotxes, construccions, etc.

Gogaritxi contacontes

Tipus: contacontes

Tema: coeducació

Destinatari: alumnat.

Entitat de referència: Gogara. Gogaritxi contacontes

Una proposta divertida per a les criatures, un espai per a la **creativitat**, la **reflexió crítica** i la **construcció de la personalitat**, un espai on gaudir de nous relats que possibilitin l'ampliació de l'imaginari de les més petites propiciant realitats diverses i **identificacions més autèntiques i alliberadores**.

Nenes i nens lliures

Tipus: formació per a alumnat.

Tema: amor i cura del propi cos, confiança i seguretat, canvis al meu cos, moltes formes de ser nena i nen, com naixen les nenes i els nens?, sexe i sexualitat.

Destinatari: alumnat 0 a 6 anys.

Entitat de referència: Gogara

Fomentar el coneixement i la cura del propi cos així com el respecte pel cos i l'intimitat del company/a. Treballar el respecte i la valoració de les diferències per tal de fomentar l'expressió lliure i no violenta de la sexualitat de cada persona. Contribuir a la seguretat i l'autoconfiança de nenes i nens.

Lectura i treball de llibres

Niñas y niños. Cada una cada uno diferente de Aingeru Mayor y Susana Monteagudo, Editorial Litera. Aquest àlbum proposa diversos retrats amb fotografies i textos d'infants que viuen cadascú el seu gènere a la seva manera.

La **colecció « Erase dos veces »** de l'editorial Cuatro Tuercas reescriu els contes de sempre » i els fa « coeducatius, coresponsables, igualitaris, sense violència, Caperucita (4 anys) Hansel y Gretel (4 anys) Los Tres Cerditos (4 anys) Blancanieves (5 anys) La Sirenita (5 anys) La Bella Durmiente (5 anys) Pinocho (5 anys) El patito feo (5 anys), entre d'altres.

La Meitat d'en Jan (5 anys) de Gemma Lienas y Àfrica Fanlo (ill.), Editorial La Galera, 2008. « "Els nens no ploren." "On vas, amb aquesta samarreta rosa?" Quan en Jan decideix deixar de fer coses de nena, per què es troba com si li faltés la meitat d'ell mateix? »

Cua de Sirena (4 anys) de Alba Barbé i Serra, Sara Carro Ibarra i Joan Turu (ill), ed. Bellaterra, 2016. « Una cosa o l'altre. Blanc o negre. Carn o peix. Noi o noia, humà o sirena... ¡Com si només hi haguessin dos opcions! ¿No pot ser que una decisió sigui també que no vols prendre una decisió? »

Amb la Tango son tres (5-8 anys) de Justin Richardson, Peter Parnell y Henry Coll (ill) (2006) Editorial RBA libros. El 1998, el guarda del zoo del Central Park, va descobrir que

Roy i Silo, dos pingüins mascles que estaven junts sempre, eren parella. L'any 2000 va decidir donar-los l'oportunitat de crear una família.

El meu fill princesa (4 anys) de Cheryl Kilodavis, Ed. Bellaterra, 2015. « *El meu fill princesa* és un conte il·lustrat basat en fets reals, que parla de l'acceptació. Es va escriure el llibre amb ànim d'oferir als nens i als adults una eina per parlar de l'amistat incondicional. L'autor, com que no volia que es fiquessin amb el seu fill, o que el rebutgessin, pel fet d'anar a escola amb un vestit de nena, va parlar amb la seva mestra de preescolar. Va compartir les seves pors amb altres persones, i es va posar en pràctica un projecte per donar-li suport a ell i també a altres infants que tenien una manera diferent d'expressar-se. »

Cata, Benja y su Hada Madrina, publicado por el gobierno de Chile a través del Ministerio de Justicia en 2012.

El gran llibre dels superpoders de Susana Isern y Rocio Bonilla (ill.), Flamboyant, 2017. « Una col·lecció de talents bellíssimament il·lustrada que fa reflexionar sobre la identitat, i sobre les teves virtuts i capacitats» sense estereotips de gènere.

Selecció de las famílies LGTBI para la campanya **Contes a l'escola**

Selecció de llibres sobre el tema dels estereotips fort/valent i de les emocions

- **Què valent!** / Lorenz Pauli. Barcelona: Joventut, 2007. (també castellà)
- **Max i els superherois** / Rocío Bonilla, Oriol Malet. Barcelona: Animallibres, 2016. (també castellà)
- **Tipus durs: també tenen sentiments** / Keith Negley. Madrid: Impedimenta, 2016. (també castellà)
- **Avui sóc un superheroï** / Patricia Geis. Beascoa, 2003. (també castellà)

Pessigolles, Alba Barbé i Sara Carro, editorial Bellaterra (2017), per abordar el camp de la sexualitat amb la mainada, per abordar quelcom que no sempre és senzill abordar, ja que implica els nostres cossos, per contribuir a la desestigmatització d'experiències i percepcions corporals. Perquè la sexualitat és una font d'aprenentatge i un camp replet d'experiències molt valuoses pel nostre coneixement. Perquè volem que les persones desenvolupin processos d'autoconeixement saludable entorn el seu cos, així com el coneixement dels seus propis límits. I perquè abordar-lo, contribueix a un desenvolupament saludable i integral

Edició digital llibre *Pessigolles*: <http://issuu.com/edbellaterra>

4.2. Tram de 6 a 8 anys (1r, 2on i 3er de primària)

A. Conceptes

Cossos i emocions

1.- **ELS COSSOS: Canvis al cos**, la menstruació, l'ejaculació, la variació en el desenvolupament individual, informar sobre les **diferències biològiques entre homes i dones** (internes i externes), poder ser capaços de conèixer i utilitzar les paraules correctes per les parts del cos i les seves funcions, avaluar els canvis examinant el nostre cos, aprenent a tenir cura d'ell i acceptar les inseguretats derivades de la seva imatge corporal, que facilitarà tenir una imatge positiva del cos i d'un mateix, millorar l'autoestima.

2.- **EMOCIONS I RELACIONS: Diferència entre amicitat, amor i luxúria**, ens permetrà acceptar que els sentiments d'amor, com a part de les emocions, són naturals.

Sexualitat

1.- **RELACIONS ENVERS LA SEXUALITAT I EL CONSENTIMENT:** Amor, estar enamorat o enamorada (mite de l'amor romàntic), la sensibilitat i el sexe en els mitjans de comunicació (incloent internet). Acceptar la nostra necessitat de privacitat i la de les altres persones. Tractar el sexe en els mitjans de comunicació. Adquirir així una comprensió del **sexe consensuat**, voluntari, igual, apropiat per la edat, apropiat per el context i que es respecti. Conèixer i entendre que el sexe està representat en els mitjans de comunicació de diferents formes.

2.- **PLAER I LÍMITS:** La influència positiva de la sexualitat en la salut i el benestar, saber establir límits. Tenir un sentit responsable de la pròpia salut i benestar, per un mateix i per les altres persones.

3.- Malalties relacionades amb la sexualitat.

4.- **VIOLENCIA SEXUAL I AGRESSIÓ:** La violència sexual i l'agressió, on aconseguir ajuda.

5.- **DRETS SEXUALS** Dret a la lliure expressió, drets sexuals de les nenes i nens, informació, sexualitat, educació, integritat física. Conèixer i nombrar els seus drets.

Determinants socials i culturals

1.- Diferents relacions en relació amb l'amistat, l'amor, el matrimoni, el divorci, la convivència. Saber expressar-se dins les relacions, tenir capacitat per negociar compromisos, mostrar tolerància i empatia, establir contactes socials i fer amistosats. Acceptar el compromís, la responsabilitat i l'honestedat com a base per les relacions, el respecte a les altres persones.

2.- **Els rols de gènere.** Les diferències culturals. Poder parlar de les experiències pròpies, desitjos i necessitats en relació a les normes culturals. Aprendre a respectar els diferents estils de vida, valors i normes.

B. Intervencions

B. 1. Intervencions amb les famílies

Xerrades i tallers

Les intervencions incloses en el tram corresponent als 3 a 5 anys, són intervencions pertinents igualment per aquest tram, així com les intervencions que es recullen a l'apartat 4.

Llibres i debats

Lectura i difusió del llibre ***La festa d'en Blai***, editorial Bellaterra, Mabel Pierola, Iñaki Tofiño, Sebastià Martín. Des del moment que naixem (i fins i tot abans) som etiquetats segons allò que tenim entre les cames i aquesta etiqueta no es circumscriu només al nom que ens posen, ja que, de fet, la feminitat i la masculinitat s'imposen. D'una banda, intentem ser com la resta i de l'altra, el nostre entorn s'ocupa de fer-nos veure com hem d'actuar d'acord amb el gènere que tenim assignat. Però, què vol dir 'fer-se home' o fer-se dona? Aquest conte comença quan en Blai està a punt de fer nou anys i acaba quan en compleix deu.

Lectura i difusió del llibre ***Mia es fa gran***. Editorial Juventud, Mónica Peitx Triay Mía té nou anys i ens explica aquí la extraordinària aventura de fer-se gran. Descobreix quins canvis experimenta el cos d'una nena en la pubertat, pits?, tops?, sostenidors?, dormir més?, pels?, depilació?, regla?, compreses?, tampons?. La seva pediatra contestarà totes les seves preguntes. El lema és "Fer-se gran és una gran aventura i quant més sàpigues millor!!"

Lectura i difusió del llibre **Bruno es fa gran**. Editorial Juventud. Mónica Peitx Triay. Bruno té 10 anys i nota que el seu cos està canviant. Serà que comença la pubertat com la seva germana Mia. Descobreix quins canvis experimenta el cos d'un nen durant la pubertat i aprèn tot el que està relacionat amb l'aparell reproductor masculí. El lema és "Acompanya'l en la seva aventura de fer-se gran!!".

B. 2. Intervencions professorat

Xerrades i formacions

Identificació i aturada de violències sexistes

Tipus: formació per a mestres d'infantil i primària.

Tema: abús sexual + sexe biològic i identitat de gènere.

Destinatari: docents.

Entitat de referència: Rosalina Alcalde (doctora en Sociologia i imparteix classe a la facultat d'Educació de la UAB, col·labora amb l'ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat).

<http://diarieducacio.cat/no-son-coses-de-nens-hi-ha-violencia-de-genero-a-la-petita-infancia/>

Píndoles formatives per aprendre a identificar violències sexistes (aixecar faldilles, embrutar els urinaris, ...) i aprendre a aturar-les amb contundència, respecte i cura.

Sexe, gènere i estereotips

Tipus: formació per a mestres d'infantil i primària.

Tema: sexe biològic i identitat de gènere.

Destinatari: docents.

Entitat de referència: Miquel Missé.

Píndoles formatives per desmuntar el binarisme, identificar rols, estereotips i jerarquies de gènere i pensar pràctiques deconstructives.

B.3. Intervencions alumnat

Xerrades i tallers

Cos i sexualitat

Tipus: formació per a mestres d'infantil i primària.

Tema: sexe biològic i identitat de gènere.

Destinatari: alumnat de 1er, 2on, 3er.

Entitat de referència: Gogara

En aquest taller podràs preguntar tots els dubtes que tinguis al voltant del cos i la sexualitat. Parlarem sobre els nostres cossos sexuals i els canvis que es produeixen a mesura que creixem, sobre el cicle menstrual, el propi origen i tractarem de respondre totes les vostres curiositats

Gogaritxi contacontes

Tipus: contacontes

Tema: coeducació

Destinatari: alumnat 1er, 2on, 3er.

Entitat de referència: Gogara. Gogaritxi contacontes.

Combatre el Sexisme i el Racisme, per Reivindicar una Vida on les violències contra les Nenes i Dones deixi de ser alguna cosa quotidiana, i on cada qui pugui expressar-se lliure i autènticament.

El príncep, la princesa i el drac màgic

Tipus: contacontes/taller

Tema: coeducació

Destinatari: alumnat 1er, 2on, 3er .

Entitat de referència: Fil a l'agulla

Despertar la curiositat i la identificació cap a models alternatius de personatges femenins i masculins, contribuir a la presa de consciència de les relacions de gènere que hi ha a la classe i treballar l'expressió de la imaginació i la creativitat.

M'agrada com balles, Pau

Tema: coeducació

Destinatari: alumnat 1er, 2on, 3er.

Entitat de referència: Fil a l'agulla

Trencar estereotips relacionats amb els gustos i aficions, fer prevenció de les sancions de gènere i prendre consciència del mal que ens fan, fomentar una expressió de gènere de cada nen i nena, lliure de condicionants de gènere.

Models de família i maneres d'estimar (prevenció de la LGTBI-fòbia a les classes)

Tipus: contacontes/taller

Tema: coeducació

Destinatari: alumnat 1er, 2on, 3er.

Entitat de referència: Fil a l'agulla

Qüestionar el sistema heteronormatiu i eradicar les sancions de gènere, oferir un espai per a compartir, nomenar donar veu als diferents models de famílies que existeixen, crear un espai de toma de consciència de com afecten les actituds homòfobes dins i forma de la classe.

Llibres i altres documents

Lectura llibre *El tesoro de Lilith*, Carla Trepas Casanovas. Aquest llibre és una porta per parlar amb les nostres filles sobre sexualitat, sobre el plaer i sobre el cicle menstrual. Ens ajudarà a transmetre a les nenes (i a la nostra nena interna) la bellesa i el poder de la sexualitat femenina per a què puguin caminar amb seguretat i confiança. Per altra banda, servirà com excusa per obrir diàlegs sobre aquest tema i per a què les noies tinguin

estímuls a prop que les permetin incorporar-ho a les seves vides i plantejar-nos preguntes al respecte.

La Cenicienta que no quería comer perdices, Nunila López Salamero i Myriam Cameros Sierra.

Arturo y Clementina, autoras Adela Turín y Nella Bosnia.

Explicam'ho, Katharina Von Der Garten, editorial Takatuka (2016)

Llibres sobre abusos sexuals i prevenció:

Ojos Verdes, autoras Luisa Fernanda Yágüez y Sara Arteaga, pdf llibre a:
https://www.ceapa.es/sites/.../cuento_prevencion_abuso_sexual_ojos_verdes.pdf

Crida ben fort, Estela!! Autora Isabel Olid y Martina Vanda (abusos sexuals), editorial Fineo.

Cata, Benja y Pincho, autoria Ministeri de Justícia del Govern de Xile, versió digital a la web www.sidastudi.org

El secreto de Ana, Editorial Pa, autora Meritxell Margarit i Torra i otro,

Visionat de la peli Little Miss Sunshine i debat-treball posterior.

Visionat de la pel·lícula Billy Elliot i debat-treball posterior.

Treball amb fotografies reals de nens i nenes de la seva edat o potser una mica més grans, per que vegin el desenvolupament, amb dibuixos de les parts del cos.

4.3. Tram de 9 a 11 anys (4rt, 5è i 6è de primària)

A. Conceptes

Cossos i emocions

1.- COSSOS: Canvis en la pubertat: conèixer els canvis (mentals, físics, socials...) propis de la pubertat de cara a integrar-los amb naturalitat i acceptar-los tot assumint les diferències i construint una imatge positiva del propi cos.

- Menstruació i ejaculació
- Òrgans sexuals i reproductius interns i externs.

2.- EMOCIONS: Conèixer diferents emocions (curiositat, enamorament, vergonya, gelosia...) per aprendre a expressar-les, reconèixer-les sense vergonya ni sentit de culpabilitat i gestionar les decepcions.

- Intimitat i privacitat: expressió de les necessitats, desitjos i límits i el respecte envers la resta.

- Emocions relacionals: amor, amistat, luxúria. Amor envers persones del mateix sexe.

3.- RELACIONS SOCIALS I ESTILS DE VIDA: diferenciar entre amistat, companyerisme, cites i relacions de poder de cara a una millor socialització i comunicació amb compromís i respecte.

Sexualitat

1.- EXPERIÈNCIES SEXUALS I COMPORTAMENT SEXUAL EN LA JOVENTUT: conèixer i comprendre els diferents comportaments i sentiments sexuals, acceptar i respectar la diversitat sexual, prendre decisions conscients d'acceptació o rebuig (consens, voluntat, edat, context...).

- Expressions de la sexualitat: besar, tocar, acariciar...

- Plaer, masturbació i orgasme.

- Estimar i enamorament.

2.- EXPERIÈNCIES SEXUALS INSEGURES: conèixer els símptomes, riscos i conseqüències (infeccions, embaràs no planificat, ...) per tenir relacions sexuals segures i plaents.

3.- ABÚS SEXUAL: tipus, com evitar-lo, com aconseguir recolzament, com expressar els límits, com respectar els límits.

- **DRETS SEXUALS:** coneixement de les lleis i reglaments.

- **ANTICONCEPTIUS:** tipus i mites sobre l'anticoncepció, corresponsabilització d'ambdós sexes.

Determinants culturals i socials

1.- SEXE BIOLÒGIC I IDENTITAT DE GÈNERE.

2.- LA PRESSIÓ GRUPAL, INFLUÈNCIES EXTERNES (mitjans, religió, legislació, gènere...) i la seva relació amb les decisions personals de cara a prendre decisions lliurement i respectar la diversitat d'estils de vida i comportaments.

3.- EMBARASSOS NO DESITJATS: pràctiques insegures, símptomes d'embaràs, reproducció i planificació familiar.

4.- PORNOGRAFIA.

5.- REALITAT I MITJANS DE COMUNICACIÓ

- Tecnologia, xarxes socials i sexualitat: beneficis i riscos

B. Intervencions

B.1. Intervencions famílies

Les intervencions relacionades als apartats de famílies dels trams d'edat anteriors són igualment pertinents per aquest, així com les intervencions que es recullen a l'apartat 4.

Informació i sensibilització sobre la vacuna del Virus del Papil·loma Humà (VPH)

Tipus: sessió informativa

Tema: perspectiva de gènere en la prevenció de malalties de transmissió sexual

Destinataris: famílies

Entitat de referència: Carme Valls, Cooperativa Cos...

Sessió pensada per informar a les famílies sobre els beneficis, riscos i perspectiva de gènere de la vacuna del VPH per tal de complementar la campanya de vacunacions contra el VPH a nenes de 6è de primària.

B.2. Intervencions professorat

Acompanyament en la educació afectivo sexual

Tipus: formació per a mestres d'infantil i primària.

Tema: educació afectivo sexual.

Destinataris: professorat

Entitat de referència: SIDASTUDI

Acció adaptable a la demanda que permet acompanyar a diferents perfils de professionals en l'adquisició d'eines, coneixements i habilitats per treballar la promoció de la salut sexual entre joves. Recollir i detectar habilitats i dificultats en la feina d'acompanyar als i les joves en el desenvolupament de la seva salut sexual. Seleccionar eines del fons pedagògic de SIDA STUDI que s'adapti a les necessitats de recursos del grup. Reforçar les habilitats personals per el treball de la promoció de la salut sexual entre joves.

B.3. Intervencions alumnat

Cos i sexualitat

Tipus: formació per a mestres d'infantil i primària.

Tema: sexe biològic i identitat de gènere.

Destinataris: alumnat de 4rt, 5é, 6è

Entitat de referència: Gogara

Un espai per informar-nos i compartir al voltant de temes com: els Canvis corporals, els òrgans genitals, la menarquia, les primeres ejaculacions, el cicle menstrual, la masturbació, els mètodes anticonceptius i les pràctiques sexuals.

Prevenió de les violències de gènere

Tipus: formació per a alumnat.

Tema: estereotips i rols de gènere, relacions nenes i nens, amistat i amor, .

Destinatari: alumnat 4rt, 5é, 6è.

Entitat de referència: Gogara

Qüestionar els rols tradicionals de gènere i les creences errònies al voltant de les relacions amoroses. Reconèixer i promoure actituds i valors que contribueixin a societats més igualitàries i respectuoses amb la diversitat que ajudin a minvar la violència envers les nenes, les dones i tota persona que no s'adequa al règim heteropatriarcal.

Nenes i nens lliures

Tipus: formació per a alumnat.

Tema: amor i cura del propi cos, canvis al meu cos, sexe i sexualitat.

Destinatari: alumnat 6 a 12 anys.

Entitat de referència: Gogara

Promoure l'estima, el coneixement i la cura del propi cos així com el respecte pel cos i l'intimitat del company/a. Treballar el respecte i la valoració de les diferències per tal de fomentar l'expressió lliure i no violenta de la sexualitat de cada persona. Comprendre la sexualitat com una part de la salut que afecta a l'autoconfiança i el benestar de nenes i nens.

¿Com són les meves emocions? El mite de l'amor romàntic

Tipus: dinàmica

Tema: les emocions, mite de l'amor romàntic

Destinatari: alumnat.

Entitat de referència: SIDASTUDI

De l'amor romàntic a l'amor lliure.

Emocions i sentiments

Tipus: formació per a alumnat.

Tema: amor i cura del propi cos, canvis al meu cos, sexe i sexualitat.

Destinatari: alumnat 4rt, 5é, 6è

Entitat de referència: Fil al'agulla

Potenciar la identificació, acceptació i expressió de les pròpies emocions i les dels altres amb perspectiva de gènere, fomentar la cultura de la cura i l'autocura, emfatitzar la importància de l'expressió assertiva dels sentiments en la resolució de conflictes, prendre consciència i reparar el dany causat per situacions de discriminació i bullying dins la classe.

90 minuts per parlar d'amor (prevenció de la LGTBI-FÒBIA)

Tipus: formació per a alumnat.

Tema: diversitat sexual i afectiva

Destinatari: alumnat 4rt, 5é, 6è

Entitat de referència: Fil al'agulla

Trencar mites i prejudicis sobre la diversitat afectivo sexual, obrir l'imaginari de relacions i afectes, donar suport als nois per poder parlar d'afectivitat entre ells de forma sensible.

Llibres i altre materials

Explicam'ho, Katharina Von Der Garten, editorial Takatuka (2016)

Lectura llibre *El tesoro de Lilith*, Carla Trepas Casanovas. Aquest llibre és una porta per parlar amb les nostres filles sobre sexualitat, sobre el plaer i sobre el cicle menstrual. Ens ajudarà a transmetre a les nenes (i a la nostra nena interna) la bellesa i el poder de la sexualitat femenina per a què puguin caminar amb seguretat i confiança. Per altra banda, servirà com excusa per obrir diàlegs sobre aquest tema i per a què les noies tinguin estímuls a prop que les permetin incorporar-ho a les seves vides i plantejar-nos preguntes al respecte.

4.4. Propostes d'intervenció genèriques

En aquest apartat apuntem intervencions transversals i altres que engloben les accions específiques que hem mencionat als apartats anteriors.

Enquesta d'autodiagnosi i detecció de necessitats

Tipus: enquesta per identificar què s'està fent actualment i detectar necessitats.

Tema: aspectes globals d'educació sexual i afectiva

Destinatari: docents i famílies

Entitat de referència: recursos propis

Enquesta de diagnosi i presa de consciència del nivell d'educació afectiva que es treballa a l'escola. Ha de servir com a canal d'entrada a docents i famílies per fer-nos adonar de la necessitat d'educació afectiva que precisen els infants i adolescents a l'escola.

Incorporació de la perspectiva de gènere al centre educatiu

Tipus: Formació

Tema: Els centres educatius, com a agents de socialització fonamentals, han de recórrer aquest camí de forma competent i real, amb una formació adequada i una consciència

clara. Encara existeixen rígids i diferenciats rols de gènere dels quals s'espera de nenes i nens, o dones i homes respectivament.

Destinatari: Professionals de l'educació i el lleure

Professional de referència: Gogara.

Sensibilitzar a les i els professionals de l'educació en l'envergadura que la incorporació de la perspectiva de gènere té en la construcció d'un centre educatiu igualitari, respectuós amb la diversitat i lliure de violència. Transmetre coneixements i recursos que possibilitin afrontar de manera adequada les situacions relacionades amb aquesta temàtica sorgides de la realitat quotidiana de l'aula.

La interseccionalitat en l'educació a la infància i en les intervencions amb perspectiva de gènere

Tipus: Conferència

Tema: Perspectiva interseccional en l'educació a la infància

Destinatari: famílies i professionals de l'educació i el lleure

Professional de referència: Gerard Coll i Planas

Divulgació en matèria d'educació sexual i afectiva

Tipus: Difusió

Tema: Fer recopilació i difusió de recursos (articles, materials i activitats) de referència sobre educació sexual i afectiva via web, email, xarxes socials, etc.

Destinatari: famílies i professionals de l'educació i el lleure

Professional de referència: recursos propis

Ús de l'Observatori de Drets Sexuals i Reproductius

Tipus: Denúncia i difusió

Tema: Ens que recull situacions de vulneració dels Drets Sexuals i Reproductius. El professorat o les famílies poden omplir el formulari online per fer una denúncia a l'observatori. <http://drets-sexuals-i-reproductius.lassociacio.org/>

Destinatari: genèric

Professional de referència: recursos propis i Associació de Drets Sexuals i Reproductius

Com socialitzar les emocions: la metodologia del cercle de paraula

Tipus: metodologia de pràctica setmanal per a infantil i primària.

Tema: conèixer diferents emocions + emocions relacionals.

Destinatari: alumnat.

Entitat de referència: Fil a l'Agulla

Introduir aquesta pràctica als grups-classe per naturalitzar la socialització i el coneixement col·lectiu de les emocions.

Cinefòrums

Tipus: visionat de pel·lícules i debat posterior.

Tema: estereotips de gènere.

Destinataris: alumnat.

Entitat de referència: Drac Màgic

- Visionat de la peli Little Miss Sunshine i treball posterior amb les següents preguntes:

Com és Olive i la seva família? Definir a cada personatge; Com és la relació de l'avi amb Olive? Què espera d'ella i del concurs? Per què ?; Com són les nenes que participen al concurs ?; Com és el model de dona i el model de nena que apareix a la pel·lícula?; Quina imatge té Olive dels ideals de bellesa? Com li afecten? Com se sent ?; Què passa al restaurant? Com reaccionen els personatges davant la decisió de Olive ?; Per a tu quin o quins són els missatges més importants que ofereix la pel·lícula ?; Se t'ocorre alguna altra forma de donar aquests missatges al públic? Com?

- Visionat de la pel·lícula Billy Elliot i treball posterior amb les preguntes: Com és Billy i la seva família? Definir a cada personatge; Com són els homes que apareixen a la pel·lícula? Quin és el model de masculinitat predominant ?, Com és la relació de Billy amb el seu pare ?; Per què el pare de Billy no vol que ell ball ?, Com se sent Billy? Què penses que sent quan balla ?; Com intervé la professora de Billy ?; Quins continguts treballats en les activitats grupals han aparegut en aquesta pel·lícula?; Per a tu quin o quins són els missatges més importants que ofereix la pel·lícula ?; Se t'ocorre alguna altra forma de donar aquests missatges al públic? Com?

Dinàmiques de grup

Tipus: formació alumnat

Tema: sexualitat

Destinataris: alumnat

Entitat de referència: Sida Studi, pàgina web: Dinàmiques ¿Com són les meves emocions? Mites de l'amor romàntic. De l'amor romàntic a l'amor lliure. Visionat del curt Doble Chek

Tema: Conèixer el propi cos

Treball amb fotografies, amb dibuixos de les parts del cos.

5. Recursos, entitats i professionals de referència

Des de la Coordinadora recolzem la funció pública de les educadores i considerem que la formació permanent forma part d'aquesta i és responsabilitat directa (en gestió, titularitat i finançament) del Departament d'Educació. Les persones i entitats externes poden ajudar i enriquir les formacions, però no poden incentivar les externalitzacions ni mai substituir la necessitat de tenir docents i educadores funcionàries i permanentment formades. Tampoc són les famílies les que, a través dels copagaments, han de sufragar una formació permanent que correspon en temps i diners al Departament d'Educació.

Recursos i documents de referència generals

- Diputació de Barcelona (2014) **Guia de recursos d'educació sexual i afectiva** <https://www.diba.cat/documents/713456/903135/Guia+de+Recursos+d'educaci%C3%B3+%20sexual+i+afectiva+1a+actualitzaci%C3%B3/40491019-54bb-48db-aac5-3370d4003b8b>
- Marisa Soleto / Fundación Mujeres (2010) **Monográfico 92. Coeducación y educación afectivo sexual** <http://www.educarenigualdad.org/documento/?id=922>
- Organització Mundial de la Salut (2010) **Estándares de educación sexual en Europa. Marco para las personas encargadas de formular políticas educativas, responsables y especialistas de salud.**

Entitats de referència

Sida Studi: www.sidastudi.org
Fil a l'Agulla: www.filalagulla.org
Fundació Vicki Bernadet: www.fbernadet.org
La Xixa Teatre: www.laxixateatre.org
L'Esberla: www.esberla.cat
L'Associació Drets Sexuals I Reproductius/ CJAS: www.lassociacio.org
Creación Positiva: www.creacionpositiva.org
Candela Cooperativa: www.candela.cat
Cúrcuma, www.asscurcuma.wordpress.com
Gogara www.gogaratalleres.wordpress.com
Drac Màgic: www.dracmagic.cat
Cooperativa Cos <http://www.cos.coop/>

Professionals de referència

Miquel Missé
Teo Pardo
Rosalina Alcalde
Rosa Sanchís
Anna Salvia
Elisenda Pascual
Gerard Coll i Planas
Carme Valls

Síntesi de propostes d'intervenció del Programa d'educació afectivo-sexual adreçat a les escoles públiques d'infantil i primària del districte de Gràcia

Coordinadora de Comissions de Gènere, Coeducació i Feminismes de les Escoles Públiques de Gràcia

Febrer 2019

TRAMS D'EDAT	FAMÍLIES/COMUNITAT	PROFESSORAT	INFANTS/COMUNITAT
3 a 5 anys (ed. Infantil)	<ul style="list-style-type: none"> - Taller de jocs i joguines no sexistes - Xerrada/taller 'Hi havia una vegada....contes i coeducació ' - Formació 'La prevenció de les relacions abusives' 	<ul style="list-style-type: none"> - Formació 'Com acompanyar la sexualitat dels infants' - Formació 'Sexe, gènere i estereotips' (també tram 6 a 8) 	<ul style="list-style-type: none"> - Taller 'Capgirem el joc simbòlic' (sexe biològic i identitat de gènere) - Taller 'Nenes i nens lliures' - Conta contes Gogaritxi (també tram 6 a 8) - Conta contes/taller 'El príncep, la princesa i el drac màgic'
6 a 8 anys (1r, 2on i 3er Primària)	<ul style="list-style-type: none"> - Formació 'Com acompanyar el gènere de forma respectuosa ' - Formació 'La sexualitat ens travessa les vides' - 	<ul style="list-style-type: none"> - Formació 'Identificació i aturada de violències sexistes' 	<ul style="list-style-type: none"> - Formació 'Cos i sexualitat' (també a tram 9 a 11) - Taller 'M'agrada com balles, Pau' (estereotips i rols de gènere) - Taller 'Models de família i maneres d'estimar' (prevenció de la LGTBI-fòbia)
9 a 11 anys (4rt, 5è i 6è Primària)		<ul style="list-style-type: none"> - Formació 'Acompanyament en l'educació afectivo- sexual' 	<ul style="list-style-type: none"> - Formació 'Prevenció de les violències de gènere' - Formació 'Nenes i nens lliures' (amor i cura del propi cos, canvis al meu cos, sexe i sexualitat) - Taller '¿Com són les meves emocions? El mite de l'amor romàntic' - Formació 'Emocions i sentiments' - Formació '90 minuts per parlar d'amor' (prevenció de la LGTBI-FÒBIA) - Informació i sensibilització sobre la vacuna del VPH

PROPOSTES TRANSVERSALS:

- Conferència 'La interseccionalitat en l'educació a la infància i en les intervencions amb perspectiva de gènere'
- Divulgació en matèria d'educació sexual i afectiva (llibres, recursos audiovisuals i materials específics) per cada tram d'edat i públic diana
- Enquesta d'autodiagnosi i detecció de necessitats en matèria d'educació sexual i afectiva
- Formació 'Incorporació de la perspectiva de gènere al centre educatiu'
- Ús de l'Observatori de Drets Sexuals i Reproductius
- Metodologia de pràctica setmanal a l'aula 'Com socialitzar les emocions: la metodologia del cercle de paraula'
- Cinefòrums, dinàmiques de grup, etc...